

Түркі лексикографиясының тарамдана дамуы: түрік сөздіктерінің сипаты

Аңдатпа. Әлемдік тіл білімінде теориялық лексикография ғылым ретінде ХХ ғасырдың екінші жартысында қалыптасты. Ал түркі лексикографиясы өзінің тарихи бастауын ХІ ғасырдағы классикалық араб тіл білімімен сабақтаса дамыған орта ғасыр түркі тіл біліміндегі сөздік түзу ісінен алады. Тарихы мың жылға жуықтаған түркі лексикографиясы ХІ ғасырдағы Махмұд Қашқари дайындаған «Диуани лұғат ат-түрік» атты әйгілі сөздіктен басталды. Бұл бірегей сөздік түркі тілдерінің сөз қазынасын салыстырмалы-тарихи тұрғыдан зерттеудің басы ғана емес, лингвистикалық түркітану саласындағы ғылыми зерттеулерге осы күнге дейін дереккөз қызметін атқарып келе жатқанымен құнды екені белгілі.

Мақалада түркі лексикографиясы, оның ішінде түрік лексикографиясының дамуы қарастырылады. Түркі лексикографиясында пайда болған алғашқы сөздіктер мен түрік сөздіктерінің түзілу тарихы жайлы сөз етіледі. Түрік сөздікшілерінің жасаған жұмыстары мен өнегелі еңбектері туралы айтылады.

Түйін сөздер: түркі лексикографиясы, түрік лексикографиясы, лексикография тарихы, түрік сөздіктері, сөздіктің түрлері.

DOI: <https://doi.org/10.32523/2616-678X-2021-137-4-32-37>

Кіріспе

Түркі лексикографиясының тарихында салыстырмалы ұстанымды басшылыққа алған ең алғашқы сөздік ХІ ғасырдағы Махмұд Қашқаридың «Diwan lugat at-turk» («Диуани лұғат ат-түрік») сөздігі болды. Бұл бірегей сөздік түркі тілдерінің сөз қазынасын салыстырмалы-тарихи тұрғыдан зерттеудің басы ғана емес, сондай-ақ лингвистикалық түркітану саласындағы ғылыми зерттеулерге осы күнге дейін дереккөз қызметін атқарып келе жатқанымен құнды екені баршаға белгілі.

Махмұд Қашқаридің «Диуани лұғат-ат-түрікпен» басталған түркі тілдерінің лексикографиялық ізденістер одан кейінгі араб, парсы және әлем аудиториясына бағытталған

қос тілді сөздіктерді дайындауда айқын жол көрсетті.

«Осы күнге дейін Қашқари сөздігіне жасалған статистикалық таңдаулардың нәтижесінде бірізділік байқалмайды. К.Броккельманның «Mittelturkischer Wortshats nach Mahmut al-Kashgaris Divan Lugat it-Turk» атты еңбегінде 7993 сөз орын алса, Бесим Аталайдың Индекс сөздігіндегі сөздердің саны 8783. Абдуррахменов пен Муталлибовтың индексінде 9222 сөз берілсе, Вефа Налбанттың түзген сөздігінде 8624 сөз реестрге алынған. Статистикадағы бұл әртүрліліктің себебі кей зерттеушілердің «Диуандағы» реестр сөздермен қоса мысалдар да берілген кей сөздерді де жеке сөз ретінде алғандығымен түсіндіруге болады» [1]. «Диуани лұғат-ат-түрік» - түркі тілдері бойынша

ең ауқымды және ең маңызды ежелгі тіл жәдігері.

Түркі лексикографиясының алғашқы кезеңін білдіретін алғашқы түркі сөздігінен кейін Хорезмшахтар әулетінің билеушісі Атсыз бин Мұхаммедтің құрметіне сөздік түрінде әз-Замахшари жасаған «Muqadimmat al-adab» еңбегімен жалғасты. «Muqadimmat al-adab» сөздік деп саналады, өйткені онда араб тіліндегі сөздер, сөз тіркестері мен қысқа сөйлемдер, сондай-ақ араб тілін оқыту мақсатында, белгілі болғандай, жолдар арасында жазылған олардың түркі, парсы, хорезм және моңғол баламалары бар. Бұл жұмыс XI28– XI44 жж. орындалды деп саналады [2.28–30].

Аталған сөздік туралы зерттеуші ғалым Елеужан Серімов «XII ғасыр ғалымы әз-Замахшаридің өмірі мен шығармашылығы» атты мақаласында былай деген: «Өзіне тиісті лайық орнын таба алмай келе жатқан өз заманының ғұлама ғалымы әз-Замахшаридің «Muqadimmat al-adab» сөздігі дәуірі жағынан – орта (ескі) түркілік, жазылған жері жағынан – орта (ескі түркілік), жазылған жері жағынан – орта азиялық, уақыты жағынан – орта ғасырлық (XI–XIV ғғ.) жазба мұралар қатарына жатады. «Muqadimmat al-adab» (арабша «мукаддимат» «кіріспе» деген ұғымды береді, «адаб» сөзі XI–XII ғасырлардағы шығыста бүкіл ғылымдардың жиынтық атауының орнына жүрсе, XII ғасырдан бастап өз ішінде сөздік, грамматика риторика, метрика және поэзияны қамтыған тіл білімі мағынасында қолданылған. Сонда «Мукаддимат әл-адаб» аудармасы – «Тіл біліміне кіріспе» [3.40].

Осы кезеңнің тағы бір маңызды сөздігі – «Codex Cumanicus» («Кодекс Куманикус»). Осы уақытқа дейін «Кодекс Куманикустің» қыпшақ тіліндегі бөлімі үш тілге аударылып, төрт рет басылып шықты. Жалпы түпнұсқа 82 парақтан (164 беттен) тұрады. «Кодекстің» алғашқы бетінде «1303 жылы XI июль» деген жазу бар. XI ғасырдың екінші жартысында құрастырыла бастап, XIV ғасырдың басында ғана аяқталған. Қолжазбаның жазылған жері мен жазылу мақсаты туралы мәселе анық емес. Қолжазба екі бөлімнен тұрады.

Бұл еңбек жайында Ш.Х.Акалын былай дейді: «Кодекс Куманикус» ғалымдардың

пікірінше, солтүстік Қара теңіз аймағында жасалған. «Кодекс Куманикус» екі бөлімнен тұрады. Италия деп те аталатын бірінші бөлім латын, парсы және куман сөздерін қамтитын сөздік болып табылады. Бұл кітапты нақты кім жазғаны туралы ақпарат жоқ, бірақ оның авторы Венециандық немесе Генуэздік көпес, итальяндық діни қызметкер немесе үш тілде сөйлейтін Қырымның Солхат қаласында сауда жасаған не өмір сүрген францискалық миссионер болуы мүмкін деген болжам бар. 1362 жылы итальян ақыны Петрарка бұл кітапты Венециядағы Әулие Маркус кітапханасына сыйға тартты. Тиісінше, еңбек 1292–1362 жылдарға жатады [2.31–33].

Материалдар және зерттеу әдістері

Зерттеуде дәстүрлі сипаттама және тарихи-семантикалық жүйелеу әдістері пайдаланылды.

Зерттеудің осы әдістерін қолдану түрік лексикографиясының тарихи негіздерін, алғашқы және соңғы уақытта пайда болған түрік сөздіктері туралы ақпаратты зерделеумен тығыз байланысты болды.

Зерттеу нәтижесі

Түрік лексикографиясының даму бағытының жалпы сипаты сараланып, түрік сөздіктерінің түзілу және зерттелу тарихы қарастырылды. Мұнда түрік лексикографиясының тарихи бастау көздерінің жалпы түрік лексикографиясына қатысы нақтыланып, түркілік кеңістіктегі тілдік ортаның лексикографиялық сұранысын қанағаттандыруға қызмет ететін заманауи сөздіктер түзудің қолданбалы-практикалық мәселелері айқындалды.

Талқылау

Осман империясының қалыптасуы мен өрлеуі кезінде араб тілі ғылым тілі болып, мектепте оқытылғандықтан, ал парсы тілі жалпы әдебиет пен мәдениеттің кең таралған тілі болғандықтан, араб-түрік және парсы-түрік сөздіктерінің саны біртіндеп артқаны байқала-

ды. Олардың көпшілігі білім беру мақсатында жазылған. Жалпы алғанда бұл кезеңді екі тілді сөздіктер дәуірі деп айтуға да болады, өйткені шет тілдері мақсатты тіл болды, негізінен сөздер шет тілдерінен түрік тіліне аударылды, ал түрік сөздіктерінің өзі жасалмады. Олардың ішінде ең танымалы - Мұстафа Қарахисардың «Ahteri-i kebir».

Мұстафа Қарахисардың «Ahteri-i kebir», аудармашы Асым Эфендидің «Эль-Окя-нусюль-басит фи терджеметиль-Камусиль Мухит» араб-түрік сөздіктері аналогтарынан өзінің мазмұны және көлемімен, сондай-ақ түрік түсіндірмелерінде қолданылған лексикасымен ерекшеленеді. Хасан Имадуддиннің «Şamilü'l-luga» (1505 ж.), Ниметуллахтың «Lugat-ı Ni'metullah» (1540) және т.б. сияқты парсы-түрік сөздіктері бар болғанымен, түрік лексикографиясы тұрғысынан ең құндысы - аудармашы Асым Эфендидің анықтамалар мен түсіндірулерде қолданылатын, түрік сөздігімен назар аудартатын «Tibyan-ı nafi' der tercüme-i Bürhan-i katı» еңбегі [2, 39-48].

Бұл дәуірде түрік лексикографиясы тұрғысынан ең маңызды оқиға 1727 жылы Ибрагим Мүтеферриканьың алғашқы түрік баспаханасы ашылғаннан кейін Османлы империясындағы «Ванкулу лұғат» («Vankulu lügati») атты алғашқы жұмыстың жарыққа шығуы болды, бұл жаңа технологиялық дәуірдің - қолжазбалардан баспа мәтіндеріне көшуді бастаған алғашқы түрік типографиясы болды [2, 49].

Осы кезеңде сөздіктерде араб және парсы сөздері түрік тіліне аударылып, соңғысы мақсатты тіл болмаған кезде, Шейхулислам Мехмед Асад Эфенди 1725 жылы мүлдем басқа типтегі сөздікті дайындауға кірісті, онда мақсатты тіл - түрік тілі болды. «Lahcat al-lugat» деп аталатын бұл сөздік 1732 жылы аяқталды. Асад Эфенди сөздіктің тұжырымдамасын өзгертті, ол кезде түрік сөздері сөздік мақала ғана болып қалмай, түсіндірме бөлімінде де қолданылған. Мысалы, «жылқы» сөзіне арналған мақалада жылқылардың түрлері, олардың сипаттамалары, аурулардың атаулары және оларды емдеу әдістері, жылқыларға қатысты нанымдар және т.б. туралы ақпарат берілген [2, 53]. «Lahcat al-lugat» - бұл біртүл-

ді түрік сөздігі емес, түрік тілінен араб және парсы тіліне аударма сөздік. Араб және парсы тілдеріндегі 3700 түрік немесе түрік сөздерінің синонимдерін қамтитын жұмыста түрік балалары да анда-санда кездеседі.

XVIII ғасырда түрік тілінің біртүлді түсіндірме сөздіктері жасала бастады. Джеймс Уильям Редхаус түрік лексикографиясының жаңа дәуірін бастады. «Muntahabat Turkiyu» деп аталатын қолжазба сөздігінде Редхаус алғаш рет араб және парсы сөздерінің дәл осы түрік тіліндегі мағынасын негізге алды. Дәл осындай тәсіл «Muntahabat Lugat Osmaniyya» баспа сөздігінде де қолданылды, бірақ бұл сөздіктердің барлығында түрік сөздеріне орын аз бөлінді, сөздік мақалалар арабизмдер мен персизмдер болды [2, 54-60].

XIX ғасырдың соңғы ширегінде түрік, араб және парсы сөздерін, сонымен қатар итальян, грек және француз сияқты тілдерден енген сөздерді қамтитын осман-түрік тілінің сөздіктері пайда бола бастады. Мұндай сөздіктің алғашқы мысалы ретінде Ахмед Веа Пашаның «Lehce-i Osmanî» еңбегін айта аламыз. «Lehce-i Osmanî» жарияланған сәттен бастап Түркия мен шет елдердегі ғалымдардың назарын аударды [4, 405].

Араб және парсы сөздіктерін ғана емес, Османлы тілінің барлық сөздік қорын қамтыған алғашқы сөздік Ахмед Вефик Пашаның «Lehçe-i osmanî» болды, оның алғашқы басылымы 1876 жылы, ал екіншісі 1889 жылы жарық көрді. Бұл тәсіл түрік лексикографиясы тарихындағы бетбұрыс кезеңдерінің бірі болды [2, 62-66].

Бір қызығы, осы кезеңдегі сөздіктерді құрастырушылар негізінен ақындар, жазушылар, драматургтер, аудармашылар және баспагерлер болды. Мысалы, Ахмед Вефик Паша - мемлекет қайраткері, аудармашы және драматург. Сами Фрашери - түрік әдебиетіндегі алғашқы заманауи «Таашшук-ı Talat ve Fitnat» («Талат пен Фитнаттың махаббаты») романының авторы. «Lugat-i Naci» сөздігін құрастырған ақын Муаллим Наджи болса, «Lugat-i Ebuzziya» сөздігін құрастырған жазушы Эбуззия Тевфик Бей.

Түрік лексикографиясының бұл кезеңі - тіл маманы болмаса да, сөздіктер дайындайтын

ақындардың, авторлардың және баспагерлердің кезеңі болды.

Сол кездегі бағалы сөздік Шемседдин Самидің «Kamus-i Türki» болды. Автордың «Türki» сөзінің атауында «түрік» сөзін қолдануы түрік лексикографиясында сөздік бірліктерді таңдау, түсіндіру және түсіндірмелі мысалдар тұрғысынан үлкен бетбұрыс жасады. Шемседдин Сами «Kamus-i Fransevi», «Kamsul Alam» және аяқталмаған «Kamus-i Arabî» сөздіктерінің арқасында Түрік лексикографиясын дамытуда маңызды тұлғаға айналды. «Kamus-i Türki» Шемседдин Самидің алғашқы сөздігі болды. «Kamus-i Türki» жарияланған күннен бастап қолданылып келеді және көптеген сөздіктердің, әсіресе Түрік тілі қауымдастығы түрік сөздігінің қайнар көзі болды [2,406].

«Сөздік екі бөлімнен тұрады. Барлық беттер саны – 1574. Негізгі бетте кітаптың атауы ірі әріптермен жазылған және шыққан жылы көрсетілген» [4.23].

Шемседдин Сами өзінің сөздігін «Türki» «түркіше/түрікше» деп атағаннан кейін, түрік тілінде сөздіктер жасау кезеңі басталды. М.Бахаеддин сөздігінің бірінші басылымы «Türkçe Lügat» («Түрік тілінің сөздігі»), екінші басылымы «Yeni Türkçe Lügat» («Түрік тілінің жаңа сөздігі») деп аталды. Хусейн Казым Кадри «Türk Lügati» («Түрік сөздігі») сөздігінде түрік лексикасымен қатар әзірбайжан, түрікмен, қазақ, қырғыз, якут және басқа түркі тілдерінен алынған сөздердің мысалдарын келтірді. Ол осы төрт томдық сөздікке қатысты «үлкен» анықтамасын еш жерде қолданбаса да, оның жұмысы тіпті ғылыми жарияланымдарда да «Үлкен Түрік сөздігі» деп атала бастады.

Латын әліпбиіне көшкеннен кейін Түркияда Али Сейди «Resimli Yeni Türkçe Lügat» («Түрік тілінің жаңа иллюстрациялық сөздігі») сөздігі жарияланды. Бұл кезеңге сонымен қатар Ибрахим Алаэттин Гевстің «Yeni Türk Lügati» («Жаңа түрік сөздігі»), ал кейінірек оның «Resimli Yeni Lügat ve Ansiklopedi» («Жаңа иллюстрациялық сөздік және энциклопедия»); Раиф Неджет пен Хасан Бедреддиннің «Resimli Türkçe Kamus» («Түрік тілінің иллюстрациялық сөздігі») және «Yeni Resimli

Türkçe Kamus» («Түрік тілінің жаңа иллюстрациялық сөздігі») жатады.

«Türkçe Lügat» («Түрік тілінің сөздігі») атауы алғаш рет 1943-1945 жылдары Ататүріктің нұсқауы бойынша 1932 жылы құрылған Түрік лингвистикалық қоғамы шығарған үш томдық еңбекке қатысты қолданылды. Мехмет Әли Ағакайдың жетекшілігімен ғалымдардың үлкен тобы дайындаған бұл сөздік маңызды лексикографиялық еңбектер қатарында бірінші болды. Жүздеген адамдардың қажырлы еңбегі мен мол білімінің арқасында 75 жылдан астам уақыт ішінде XI басылым жарық көрді. «Түрік тілі сөздігінің» XI-ші басылымында түрік лексикографтары алғаш рет корпус әдісін қолданды: лексикалық бірліктердің мағыналары қазіргі түрік әдебиетінің көрнекті өкілдерінің шығармаларынан алынған мысалдармен суреттелген [5.].

90 жыл ішінде мол білім, институционалдық тәжірибе жинақтаған және лексикография саласында мамандандырылған Түрік лингвистикалық қоғамы шығарған «Түрік тілінің сөздігінен» басқа, жеке авторлар мен кейбір қауымдастықтардың келесідей сөздіктерді шығаруда жұмсаған күш-жігерін атап өткен жөн: Парс Тутладжидің «Okyanus 20. Yüzyıl Ansiklopedik Türkçe Sözlük» («XX ғасырдағы Түрік тілінің энциклопедиялық сөздігі» Океан баспасы), Д.Мехмет Доғанның «Doğan Büyük Türkçe Sözlük» («Түрік тілінің үлкен сөздігі» «Доған» баспасы), Әли Пюскюллоғлудың «Arkadaş Türkçe Sözlük» («Түрік тілінің сөздігі» «Аркадаш» баспасы), Илхан Айвердидің «Misalli Büyük Türkçe Sözlük» («Түрік тілінің үлкен сөздігі мысалдармен»), Яшар Чахбайырдың «Ötüken Türkçe Sözlük» («Түрік тілінің сөздігі» «Өтүкен» баспасы).

Түркияда Тіл реформасымен басталған якут, қырғыз, чуваш сияқты түркі тілдерінің сөздіктерін түрікшеге аудару, сондай-ақ Хусейн Казым Кадроның «Түркі лұғатынан» (Hüseyin Kâzım Kadri. Türk Dillerinin İştikakî ve Edebî Lûgatları, Maarif Vekaleti, Devlet Matbaası, İstanbul I 1927, II 1928; Türk Dillerinin İştikakî ve Edebî Lûgatları, Maarif Vekaleti, Türk Dil Kurumu Neşriyatı, Cumhuriyet Matbaası, II İstanbul 1943, IV 1945) басталған салыстырмалы сөздік түзу тәжірибесі түрік лексико-

графиясының тарихындағы салыстырмалы көптілді сөздіктер түзудің алғашқы үлгілері болып табылады. Бұл үрдістің заңды жалғасы ретінде 1991 жылы Анкарада жарық көрген жалпы редакциясын А. Ержиласун басқарған «Karsilastirmali turk lehceleri sozlugu» атты сөздікті көрсетуге болады.

Қорытынды

Түркі лексикографиясының тарихында салыстырмалы ұстанымды басшылыққа алған ең алғашқы сөздік Махмұд Қашқаридың «Diwan lugat at-turk» («Диуани лұғат ат-түрік») еңбегі әлемдік сөздік жасау тарихында лайықты орын алады.

Махмұд әл-Қашқари заманынан бері әртүрлі кезеңдерде дүниенің әртүрлі аймақтарында әртүрлі түркі тілдерінің сөз қазынасын танытатын көптеген сөздіктер жазылды. Әсіресе ХХ ғасырда түркі лексикографиясы әзербайжан, қазақ, қырғыз, түрік, түркімен, өзбек, татар, башқұрт, хакас, якут. т.б. түркі тілдерінің тілтану ғылымдарының тарамдала, салалана дамуына байланысты өзінің теориялық-методологиялық және қолданбалы-практикалық проблемаларын айқындап, дербес пәндік деңгейге көтерілді.

Түрік лексикографиясы - түркі лексикографиясының үлкен бір тармағы. Оның практи-

калық-қолданбалы бағытының айрықша дамуы Осман империясының қалыптасуы мен өрлеуі кезеңімен тұспа-тұс келеді. Бүгінде түрік лексикографиясындағы әр түрлі мақсат көзделген, сан алуан сипаттағы бір тілді, екі тілді, көптілді сөздіктер – XVII-XVIII ғасырдағы алғашқы араб-түрік және парсы-түрік сөздіктерінен басталған сөздік түзу ісіндегі дәстүр сабақтастығының нәтижесі.

Қорыта келгенде, түркі лексикографиясының қазақ лексикографиясы, түрік лексикографиясы, қырғыз лексикографиясы, өзбек лексикографиясы, әзірбайжан лексикографиясы, башқұрт лексикографиясы және т.б. тәрізді әр тарамының тарихи қалыптасуы мен дамуын тереңдеп зерттеу:

- жалпы түркі лексикографиясының теориялық-практикалық өзекті мәселелерін нақтылауға;

- жеке бір түркі тілінің ғана емес, барлық түркі тілдеріндегі лексика-грамматикалық құбылыстарды, ортақтықтар мен ерекшеліктерді мейілінше дәл көрсете білуге;

- түркі әлемі интеграциясын жеделдетудің лексикографиялық тетіктерін оңтайластыруға;

- түркілік кеңістіктегі тілдік ортаның сұранысын қанағаттандыруға қызмет ететін сан алуан сипаттағы заманауи сөздіктер түзуге мүмкіндік береді.

Пайдаланған әдебиеттер

1. Садықбеков Қ. Махмұд Қашқари және Диуан лұғат ит-түрік. Түркістан газеті. 01.XI.2012. 6-7 б.
2. Akalın Ş.H. Geçmişten Günümüze Türk Sözlükçülüğü. İstanbul, 2017. 120 s. -
3. Серімов Е. XII ғасыр ғалымы әз-Замахшаридің өмірі мен шығармашылығы. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, TAED-62, XI.05. 2018. 37-72 бб.
4. Искендерли Р.Б. Бакинские рукописи и старопечатные книги Шемседдина Сами. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2019 №43. Том 2. с. 21-24.
5. Akalin Sh.H. (ve başk.). Türkçe Sözlük. Ankara, 20XI, 2763 s.

К.К. Таймуллина

Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, Казахстан, Нур-Султан

Развитие тюркской лексикографии: характеристика турецких словарей

Аннотация. Теоретическая лексикография как наука в мировой лингвистике сформировалась во второй половине ХХ века. Известно, что основы тюркской лексикографии были заложены в XI веке. В сред-

невековой тюркской лингвистике, которая развивалась в связи с классической арабской лингвистикой, проблема словообразования занимала особое место. Тюркская лексикография, имеющая почти тысячелетнюю историю, началась со знаменитого словаря «Дивани лугат ат-тюрк», подготовленного Махмудом Кашкари в XI веке. Известно, что этот уникальный словарь является не только началом сравнительно-исторического изучения лексики тюркских языков, но и ценным источником для исследований в области лингвотюркологии.

В статье рассматривается развитие тюркской лексикографии, в том числе турецкой лексикографии. Обсуждаются первые словари тюркской лексикографии и история создания турецких словарей. В нем рассказывается о работе и трудах турецких лексикографов.

Ключевые слова: тюркская лексикография, турецкая лексикография, история лексикографии, турецкие словари, виды словарей.

К.К. Taimullina

L.N. Gumilyov Eurasian National University, Kazakhstan, Nur-Sultan

Development of turkic lexicography: the nature of turkish dictionaries

Abstract. Theoretical lexicography as a science in world linguistics was formed in the second half of the twentieth century. It is known that the basis of Turkic lexicography was laid in the XI century. A special place in the Turkic linguistics of the Middle Ages, which developed in conjunction with classical Arabic linguistics, was occupied by the problem of vocabulary formation. The Turkic lexicography, which has the thousand-year history, began with the famous dictionary «Diwani lugat at-Turk», prepared by Mahmud Kashgari in the XIth century. It is known that this unique dictionary is not only the beginning of a comparative historical study of the vocabulary of the Turkic languages, but also a valuable source for research in the field of linguistic Turkology.

The article discusses the development of Turkic lexicography, including Turkish lexicography. The first dictionaries of Turkic lexicography and the history of the creation of Turkish dictionaries are mentioned. It describes the work and written works of Turkish lexicographers.

Keywords: Turkic lexicography, Turkish lexicography, history of lexicography, Turkish dictionaries, types of dictionaries.

References

1. Sadykbekov K. Mahmud Kashgari and «Diwan Lugat it-Turk». Newspaper «Turkestan». 01.XI.2012. P. 6-7.
2. Akalin Sh.H. Turkish Lexicography from the past to the present. Istanbul, 2017. P. 120
3. Serimov E. The life and works of 12th century scholar ez-Zamahshari. Journal of Turkish Researches Institute 62. 2018. p.37-72.
4. Iskenderli R. Baku's manuscripts and old printed books of Shamseddin Sami. Scientific Bulletin of International Humanitarian University. Philology Ser. 2019 №43. Vol. 2. P. 21-24.
5. Akalin Sh.H. (and others.). Turkish Dictionary. Ankara, 20XI, 2763 p.

Автор туралы мәлімет

Таймуллина Қ.Қ. – PhD докторанты, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан.

Taimullina K.K. – Ph.D student at L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan.